

Expansion, Verlag Julius Klinkhardt, Bad Heilbrunn/OBB, 2003.

Heidemarie Kemnitz (1955-) jest docentem prywatnym w Instytucie Pedagogiki Ogólnej Uniwersytetu Humboldta. Autorka m.in.: *Bildungsideen und Schullalltag im Revolutionsjahr*, Baltmannsweiler 1999; *Lehrerverein und Lehrerberuf im 19. Jahrhundert. Eine*

Studie zum Verberuflichungsprozess der Lehrertätigkeit am Beispiel der Berlinischen Schullehrergesellschaft (1813-1892), Weinheim 1999.

³ Wśród autorów artykułów warto wskazać na badaczy znanych z publikacji dotyczących historii edukacji m.in.: Christoph Lüth, Heinz-Elmar Tenorth, czy wspomniany K.-P. Horn.

Rola szkolnictwa łódzkiego w tworzeniu dziedzictwa kulturowego Łodzi w XX wieku. Tradycje i współczesność łódzkich szkół średnich, red. Tadeusz Jajmuzna, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2003, ss. 353

W kwietniu 2003 roku Łódzkie Towarzystwo Naukowe wydało pracę pt. „Rola szkolnictwa łódzkiego w tworzeniu dziedzictwa kulturowego Łodzi w XX wieku. Tradycje i współczesność łódzkich szkół średnich”.

Pozycja składa się z trzech części, z których każda porusza inną przestrzeń działalności szkolnictwa łódzkiego i jego twórców. Również czasowo, jak sam tytuł wskazuje, książka obejmuje właściwie prawie cały wiek XX oraz pierwsze „chwile” wieku XXI.

Część pierwsza, opatrzona tytułem „Pozytywna działalność nauczycieli”, zawiera sześć artykułów. Wśród nich poruszane są problemy tradycji w pedagogice ujęte jako problemy metodologiczne, zagadnienia dotyczące miejsca nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących w społeczeństwie Polski międzywojennej, informacje na temat łódzkiej szkoły średniej w lokalnej prasie codziennej Drugiej Rzeczypospolitej, działalność Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w Łodzi w okresie międzywojennym, średnie szkoły ogólnokształcące dla mniejszości narodowych mieszkających w Łodzi w w/w okresie, czy innowacje pedagogiczne w szkołach średnich miasta Łódź w latach 1970-2000.

W tej części interesujące jest zaprezentowane przez Wiesławę Leżańską stanowisko nauczycieli szkół średnich w Łodzi w okresie międzywojennym, którzy, starając się odcinać od wszelkich rozgrywek politycznych, popularyzowali wiedzę, integrowali grupy społeczne, kształtowali poczucie jedności narodowej. Autorka

wskazuje jak bardzo ważną była praca wychowawców w warunkach odradzającej się państwowości polskiej, jak istotne było rozwijanie intelektualnych zdolności swoich wychowanków, ułatwianie adaptacji do nowych warunków życia i pracy, rozwijanie zainteresowań, kształtowanie poglądów. Pomimo stosunkowo niskiej stabilizacji zawodu nauczycielskiego w owym okresie, starali się oni wypełniać swe obowiązki z poświęceniem i odpowiedzialnością, co należycie przedstawia W. Leżańska.

Iwonna Michalska udowadnia w swej pracy, jak cennym źródłem poznania minionej rzeczywistości oświatowej są czasopisma, a wśród nich zwłaszcza periodyki oświatowo-pedagogiczne i pedagogiczne wydawane przez władze szkolne, stowarzyszenia, związki nauczycielskie, organizacje społeczne, czy osoby prywatne. Autorka słusznie zwraca uwagę na istotę owych wydawnictw, w których odnotowywane są często rzeczy drobniagowe, wydawałoby się nieistotne, których nie znajdziemy w innych dokumentach czy kronikach. Informacje te jednak pozwalają badaczowi „poczuć” klimat, jaki w badanej rzeczywistości miał miejsce, pozwalają mu zrozumieć wiele wydarzeń, które zamieszczone w dokumentach czy kronikach, często owych „emocji”, jakie im towarzyszyły, nie posiadają.

Działalność Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w Łodzi w okresie międzywojennym zaprezentował Grzegorz Michalski, ukazując poważne zaangażowanie Towarzystwa w sprawy naukowe, zawodowe, kształcenia i dokształcania kadr pedagogicznych oraz problemy

opieki wychowawczej nad młodzieżą szkolną. Autor słusznie ukazał poważną rolę, jaką organizacja ta odegrała w budowaniu szkolnictwa średniego owego okresu, a tym samym w tworzeniu dziedzictwa kulturowego Łodzi.

Istotne miejsce wśród szkół średnich w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej zajmują szkoły mniejszości narodowych. Zagadnienie to zgłębił Krzysztof Baranowski, prezentując działalność żydowskich i niemieckich szkół. Poruszony temat jest istotny zważywszy na fakt, iż w okresie międzywojennym Łódź była drugim co do wielkości ośrodkiem ludności żydowskiej na ziemiach polskich, a także poważnym skupiskiem mniejszości niemieckiej w Polsce. Autor w pracy swej poprzez analizę działalności kolejnych szkół mniejszościowych, ukazuje istotną rolę, jaką odegrały one w życiu społecznym i kulturalnym Łodzi.

Innowacje pedagogiczne w łódzkich technicznych szkołach średnich w latach 1970-2000, to zagadnienie podjęte przez Janusza Moosa i Bożenę Zajac. Temat istotny, ponieważ łódzkie szkolnictwo zawodowe od wielu lat zajmuje ważne miejsce w skali kraju w zakresie organizowania i prowadzenia różnorodnych rozwiązań innowacyjnych. Autorzy pracy przedstawiają nowatorską działalność pedagogiczną oraz wskazują jej twórców na tle całego kraju.

„Nauczyciel w procesie dydaktyczno-wychowawczym”, to temat drugiej części opracowania. Zawartych w nim jest osiemnaście artykułów, z których każdy przedstawia inną wybitną osobowość łódzkiego środowiska pedagogicznego, która poprzez swą wyjątkową działalność wychowawczą i edukacyjną na trwałe wpisała się w historię tego miasta.

Autorzy prac trafnie przedstawili nietuzinkowość każdej z prezentowanych osób, ukazując aktywność pedagogiczną, społeczną, naukową, która często wpływała na dalsze losy środowiska, szkoły, czy samych wychowanków.

Trzecia część pracy pt. „Przeszłość i współczesność łódzkiego szkolnictwa średniego”, to prezentacja kolejnych szkół średnich, jakie istniały oraz działają w Łodzi obecnie.

Wśród materiałów zamieszczonych w tej części na uwagę zasługuje praca przedstawiająca działalność Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego Zofii Pętowskiej i Wiktorii Macińskiej w latach

1918-1939. Ewa Witkowska-Urban w artykule tym prezentuje istotną rolę, jaką szkoła odegrała w ówczesnym środowisku łódzkim.

Tadeusz Jałmużna w artykule swym ukazuje działalność Korespondencyjnego Gimnazjum i Liceum Związku Młodzieży Polskiej w Łodzi w latach 1948-1950. Porusza on tak istotny wówczas problem dostępności ogólnokształcącej szkoły średniej dla młodzieży wiejskiej, analizuje kolejne etapy funkcjonowania Korespondencyjnego Gimnazjum i Liceum, zgłębia zagadnienie działalności organizowanych przez Szkołę terenowych ośrodków dydaktycznych. Temat przedstawiony przez T. Jałmużnę zasługuje na uwagę zważywszy na fakt obecnej polityki oświatowej oraz tendencji w zakresie kształcenia ustawicznego i kształcenia na odległość, tzw. e-learning (nauczanie przez internet).

Edward Wieczorek przybliżył okoliczności powstania i działalności Salezjańskiej Szkoły Rzemiosł, zwracając uwagę na jej wspaniałe funkcjonowanie w okresie międzywojennym, „powrót” po drugiej wojnie światowej oraz likwidację w roku 1962. Jak słusznie wskazuje autor, duch owej Szkoły przetrwał wraz z patronem, św. Janem Bosko, ponieważ trzydzieści lat po jej zamknięciu, została ona znowu reaktywowana jako Liceum i Gimnazjum Salezjańskie oraz Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania. Nadal, jak wskazuje E. Wieczorek, uczy i wychowuje w duchu swego wielkiego założyciela, św. Jana Bosko – przyjaciela dzieci i młodzieży.

W krajobraz i historię Łodzi wpisały się oraz cały czas się wpisują licea opisane w kolejnych artykułach niniejszego opracowania. Są to: I Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika, które zaprezentował w swej pracy Henryk Władysław Skorek, II Liceum Ogólnokształcące im. Gabriela Narutowicza w latach 1904-2002, opisane przez Aleksandra Łynka, III Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki, ukazane przez Kazimierza Michalewskiego, IV Liceum Ogólnokształcące im. Emilii Sczanieckiej, autorstwa Izabeli Nowakowskiej, IX Liceum Ogólnokształcące opisane przez Zdzisława Ignaczaka i Andrzeja Kolańskiego, XXVI Liceum Ogólnokształcące im. Krzysztofa Baczyńskiego ukazane w pracy Danuty Falak, XII Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Wyspiańskiego autorstwa Ewy Toś.

Wszystkie te artykuły prezentują kolejne etapy działalności w/w szkół, przedstawiają ich osiągnięcia, również pewne innowacje, które w szkołach realizowano w przeszłości oraz te, które realizowane są obecnie. Między innymi w I LO im. Kopernika do nowatorskich inicjatyw pedagogicznych należą autorskie programy klasy przyrodniczej i klasy matematycznej z poszerzonym programem historii i geografii. Szkoła ta została w kwietniu 2002 roku wyróżniona, na podstawie Uchwały Rady Miejskiej, odznaką „Za zasługi dla miasta Łodzi”.

Inny artykuł K. Michalewskiego pozwala czytelnikowi „poczuć ducha”, jaki przyświecał i przyświeca uczniom oraz nauczycielom III-ego LO w ich zmaganiach edukacyjnych, pedagogicznych i wychowawczych. Artykuł ów każe rzeczywiście wierzyć, że uczniowie „od wszystkich innych tę szkołę wolą”.

Wśród placówek edukacyjnych istniejących w Łodzi są też takie, które istnieją stosunkowo niedługo. Recenzowana pozycja również pozwala je poznać. Są to między innymi XLI Liceum Ogólnokształcące zaprezentowane przez Krzysztofa Skrzyпка oraz Społeczne Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Oświatowego „Szkoła 2001”, ukazane w artykule Anny Szymczak. Autorzy prezentują tutaj nowatorstwo owych szkół oraz ich klimat, już wyraźnie „europejski”.

Recenzowana praca wnosi cenny wkład w historiografię szkolnictwa średniego w Polsce i w Łodzi. Ukazuje ona dynamikę i nietuzinkowość tego szkolnictwa średniego oraz jego rolę we wzbogacaniu dziedzictwa kulturalnego Łodzi.

Justyna Gulczyńska

Ryszard Ślęcka, *Szkolnictwo zawodowe Krakowa w latach 1945 - 1961*, Kraków 2003, ss. 168

Książka Ryszarda Ślęckiego pt.: *Szkolnictwo zawodowe Krakowa w latach 1945 - 1961* zasługuje na uwagę, gdyż jej problematyka dotycząca fragmentu dziejów oświaty Krakowa, jakim jest szkolnictwo zawodowe w latach 1945 - 1961, nie została przedstawiona do tej pory w sposób pełny i całościowy. Opracowanie tematu szkolnictwa zawodowego jest tym ważniejsze, że polska tradycja szkolnictwa zawodowego „miała udział w kształtowaniu świadomości edukacyjnej społeczeństwa oraz wpływała na stosunki ekonomiczne, zwłaszcza w trudnych czasach zmian ustrojowych”¹.

Autor, posługując się metodą właściwą badaniom historycznym, wykorzystał różne źródła, dokonał ich wyboru, selekcji oraz poddał formalnej i rzeczowej krytyce, a także porównaniu i opracowaniu. Odwołał się w swojej pracy do materiałów archiwalnych, m. in.: danych zgromadzonych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Kuratorium Oświaty w Krakowie, Archiwum Państwowego w Krakowie, źródeł normatywnych, m. in.: Dzienniki Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Dzienniki Urzędowe Kuratorium Oświaty i Wychowania w Krakowie. Dopełnie-

niem natomiast jest przytoczenie faktów z literatury naukowej. R. Ślęcka dokonuje krytycznego przeglądu syntez i różnych artykułów na temat szkolnictwa zawodowego w Krakowie. Podkreśla wartość rozpraw m. in.: C. Siwińskiego, M. Godlewskiego, Z. Wiatrowskiego, T. Nowackiego, J. Miąso, a także artykułów: S. Gawlika, H. Głowackiego i J. Platy dotyczących rozwoju szkolnictwa na Śląsku.

Książka została podzielona według kryterium problemowo-chronologicznego. Czasowo, obejmuje okres od zakończenia II wojny światowej do uchwalenia przez Sejm 15 lipca 1961 roku ustawy o rozwoju systemu oświaty. W wielu rozdziałach autor umieścił tabele, w których zawarł zestawienie typów szkół, adresów, specjalizacji, co stanowi cenny materiał porównawczy.

R. Ślęcka w sposób wieloaspektowy scharakteryzował szkolnictwo zawodowe w Krakowie. W siedmiu rozdziałach dokonał kolejno: przeglądu zmian strukturalnych i organizacyjnych tego szkolnictwa, przedstawił sytuację kadry kierowniczej i nauczycielskiej, scharakteryzował społeczność uczniowską, opisał plany i programy